

РОЗДІЛ X. ПРОБЛЕМИ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТИ

УДК 371.13:373.3 (091) [(410)+(430)]

Олеся Жовнич

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
ORCID ID 0000-0001-6430-7341
DOI 10.24139/2312-5993/2024.03/350-356

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Практичне забезпечення європейської освіти в Україні розглядається як ключовий елемент не лише академічного розвитку, але й формування вмінь та навичок учнів у співпраці з європейськими партнерами. Запровадження європейського виміру в українську освіту не передбачає стандартизації, але вимагає індивідуального підходу до розроблення навчальних планів і методик викладання, спрямованих на засвоєння знань про європейські країни та їхні культурні особливості. Участь у міжнародних проектах, партнерствах з європейськими школами та розвиток мовних навичок стають важливими компонентами європейської освіти в Україні. Впровадження цих ідей українськими освітніми установами сприятиме формуванню нової культури громадянина, зорієнтованої на європейські цінності та діалог між культурами.

У соціологічному дослідженні, проведеному протягом 2023-2024 років, аналізується ставлення українського науково-педагогічного персоналу та слухачів післядипломної педагогічної освіти до європейського вектора розвитку України. Виявлено, що вони позитивно оцінюють європейські цінності як фундамент демократичного суспільства, розглядаючи їх як важливий аспект інтеграції України у європейський освітній простір. Високий рівень підтримки євроінтеграції серед учасників дослідження, що склав 94,0%, свідчить про актуальність цієї проблеми для української освітньої спільноти.

Науково-педагогічний персонал вбачає у євроінтеграційному процесі можливість підвищення престижу своєї професії та поліпшення умов праці. Однак, дослідження також виявило недостатню реалізацію цінностей, таких як підтримка суб'єктності учнів та гнучкість освітніх програм. Потреба в вивченні іноземних мов, хоч і усвідомлена, часто не відображається на практиці в навчальних закладах, що свідчить про наявність протиріч у реалізації цих завдань. Саме тому необхідно активізувати практичні заходи для забезпечення повноцінного впровадження європейських цінностей у педагогічну практику України.

Ключові слова: *Європейська освіта в Україні, індивідуальний підхід до навчальних планів, міжнародні проекти, партнерства з європейськими школами, розвиток мовних навичок, європейські цінності.*

Постановка проблеми. Реформування початкової освіти нині є актуальним, проте не може вирішити всі проблеми системи одночасно. Важливим стає пошук відповідей на численні виклики модернізації

освіти в контексті європейських стандартів. Аналіз спільних тенденцій розвитку шкільної освіти в ЄС та українська освітня політика створюють основу для рекомендацій щодо модернізації. Реформи вимагають уваги до змістових аспектів і управлінських рішень, зокрема до підвищення якості навчання та підготовки педагогічних кадрів.

Аналіз актуальних досліджень. Вивчення проблеми проводили сучасні науковці, зокрема О. Венгер, А. Дусавицький, І. Нікольська, А. Прихожан, Н. Слободяник, Л. Співак та інші. Дослідження включали науковий аналіз стану тривоги (В. Астапов, Ф. Березін, А. Мікляєва, С. Томчук), страху (Н. Максимова, О. Скляренко, К. Томкінс), агресії (К. Ізард, А. Реан, Д. Патерсон) та інших аспектів. Останні роки українська наука активно досліджує проблему формування стресостійкості у дітей (І. Візнюк, Н. Панок, Н. Лунченко, Д. Романовська, О. Ілащук та інші), спрямовуючи зусилля на попередження або корекцію розвитку посттравматичного стресового розладу.

Модернізація національної школи спрямована на науковий пошук вітчизняних учених, що досліджують психологічні особливості молодших школярів, дидактичні умови навчально-виховного процесу в початковій школі, методичні особливості підручників для початкової освіти та підготовку вчителів до навчання та виховання молодших школярів. Аналіз тенденцій розвитку початкової освіти в ЄС та узагальнення наукових досліджень надають підстави для рекомендацій щодо вдосконалення освітньої політики в Україні. Включення України до європейського освітнього простору потребує урахування європейських тенденцій розвитку шкільництва, зокрема стандартизації, компетентнісного навчання та ціннісного виміру навчального процесу.

Недосконалість управління шкільною освітою в Україні, включаючи фінансові, технічні та кадрові проблеми, вимагає вивчення досвіду країн ЄС у сфері управлінських реформ. Аналіз інформаційної бази підтверджує, що системні проблеми управління загальною середньою та початковою освітою залишаються нагальними протягом усіх років незалежності, зокрема через значну централізацію повноважень у Міністерстві освіти і науки, що суперечить заявленим цілям щодо створення громадсько-державної системи управління освітою.

Аналіз проблем реформування початкової школи в Україні та сучасних тенденцій у розвитку освіти на рівні Міжнародної стандартної класифікації освіти (ISCED) в країнах ЄС підкреслює наявність спільних викликів. Це актуалізує потребу в порівняльних дослідженнях та

вивченні досвіду європейських країн з проведення трансформацій на організаційному, змістовому та управлінському рівнях початкової освіти. Важливим напрямом є всебічний аналіз європейських ідей щодо громадсько-державного управління школою та шкільного менеджменту з метою впровадження прогресивних підходів у розбудові нової української школи (Алфімов, 2010; Візнюк, Лазаренко, 2023; Локшина, 2011; Паламарчук, Візнюк, 2023; Паламарчук, Візнюк, Габа, 2023).

Метою статті є обґрунтування сучасні тенденцій євроінтеграції початкової школи в контексті розбудови нової української школи.

Виклад основного матеріалу. Практичне забезпечення європейської освіти в Україні розглядається нами не як академічний розвиток знань здобувачів освіти, а як набуті вміння і навички щодо організації партнерства та співпраці з іншими європейцями. На симпозіумі Ради Європи у Берні в 1996 році було сформульовано європейські вимоги до ключових умінь випускників загальноосвітніх шкіл у Європі, серед цих умінь: співпрацювати в групі, користуватися новими засобами інформації, вирішувати проблеми, знайомитися із різними джерелами даних, слухати і брати до уваги погляди інших людей, розмовляти кількома мовами, з'єднувати різні елементи знань, брати на себе відповідальність, бачити зв'язок між минулими і сучасними подіями, справлятися зі складністю і стрімкою змінністю сучасного світу тощо.

У Рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи "Про середню освіту" (1999 р.) було вперше сформульовано положення щодо європейського виміру у навчальному плані. Вони вказують на необхідність враховувати європейський вимір в процесі розроблення програм для існуючих предметів та розроблення методик викладання, зокрема в історії, географії, літературі, філософії, економіці, праві та соціальних науках. Основна увага має бути зосереджена на засвоєнні основних знань про інші європейські країни та розвитку навичок для дослідження та пошуку інформації про ці країни (Локшина, 2011; Паламарчук, Візнюк, 2023).

Впровадження європейського виміру згідно викладання цих предметів не передбачає стандартизації навчальних планів по всій Європі, але потребує конкретних зусиль з боку фахівців, що розробляють навчальні плани, і авторів шкільних підручників, щоб ввести європейський вимір у ті частини навчального плану, які найкраще демонструють його сутність або є найбільш придатними для

цього. Рекомендації також акцентують увагу на практичних заняттях, доступі до джерел інформації (бібліотеки, музеї, Інтернет) та партнерствах зі школами в інших країнах (Візнюк, Лазаренко, 2023; Паламарчук, Візнюк, Габа, 2023).

Особлива увага в цьому важливому європейському документі надається виховній роботі з дітьми в школі та поза школою. Відзначається, що важливо розвивати різноманітні практичні методи для підтримки позашкільної діяльності, яка має безліч можливостей для впровадження європейського виміру. Серед цих видів діяльності особливо важливі (Алфімов, 2010; Локшина, 2011; Паламарчук, Візнюк, 2023):

1. Зв'язки та обміни між європейськими школами, використовуючи нові технології та організацію шкільних заходів.

2. Європейські клуби в школах.

3. Європейські (зокрема транскордонні) проекти з предметів загального інтересу, таких як довкілля, культура, суспільствознавство та ін.

4. Розроблення шкільних стратегій, які включають європейську тематику та проекти для всього освітнього товариства.

5. Викладання мов, які відіграють центральну роль у сприянні мобільності й взаєморозумінню, а також підкреслюють європейські цінності й культурну різноманітність, зокрема, мови меншин.

Вперше в історії розробки ідеї європейського виміру в початковій освіті сформульовано згідно провідного методологічного положення щодо його поширення й упровадження в країнах Європи. Воно вказує на те, що впровадження європейського виміру в початкову освіту може призвести до значних досягнень, за умови, що це стане частиною послідовної всеосяжної стратегії. Ця стратегія повинна об'єднувати відповідне фахове й подальше навчання, включати введення європейського виміру до навчальних планів, розвиток відповідних навчальних матеріалів, а також постійне обговорення сутності еволюції європейського виміру.

Особлива увага приділяється ролі вчителів, чия обізнаність про європейський вимір визнається як критично важлива для всієї діяльності в цій сфері. Вони повинні безперервно розвивати свої знання й навички в процесі фахової та методичної підготовки. Готувати вчителів з відповідних предметів слід відповідно до вищевикладених рекомендацій, зокрема (Локшина, 2011; Паламарчук, Візнюк, 2023):

- ✚ використовувати обміни в навчальній практиці;
- ✚ виховувати вміння працювати в групах, розробляти проекти та брати участь у міжнародному співробітництві;
- ✚ навчати поводитися в умовах культурного плюралізму;
- ✚ знайомити з різними європейськими освітніми системами й їхнім відповіданням сучасним викликам у сфері освіти й підготовки.

Учасники конференції «20 років підтримки студій європейської інтеграції» в Брюсселі у вересні 2009 року акцентують увагу на значенні європейського виміру в освіті як ключової передумови для втілення Лісабонської стратегії. Концепція європейського виміру включає три аспекти (Візнюк, Лазаренко, 2023; Локшина, 2011; Паламарчук, Візнюк, Габа, 2023):

✚ *інформаційний* (знання про країни-члени ЄС, їхню історію, культуру, мови та освіту, а також про інституції ЄС, методи діяльності та ініціативи);

✚ *усвідомлення та ідентичність* (відкрите мислення, повага до різноманітності культур та релігій, усвідомлення культурних стереотипів);

✚ *розвиток умінь вчителів* (зокрема, розвиток толерантності, прийняття плюралістичних цінностей і прав людини, формування європейської ідентичності й громадянства).

Політика європейського виміру в педагогічній та шкільній освіті спрямована на впровадження нових параметрів освіти, базованих на культурних цінностях (демократія, права людини, громадянськість, свобода, рівність, моральність) та сучасних педагогічних принципах (відкритість, толерантність, діалог, довіра, справедливість). Результатом впровадження нових якостей освіти є формування нової культури громадянина у полікультурній Європі.

Український науково-педагогічний персонал і слухачі закладів післядипломної педагогічної освіти нині активно підтримують європейський вектор розвитку України, оцінюючи позитивно його цінності, які репрезентують Європу як носія демократичного суспільства. Педагоги поступово переходять від спостереження за євроінтеграцією до усвідомлення, що Україна повинна активно брати участь у цьому історичному процесі (Алфімов, 2010; Паламарчук, Візнюк, 2023).

За результатами соціологічного дослідження протягом 2023-2024 рр. простежено, що українські викладачі активно інтегруються у європейський освітній простір і поступово зміцнюють свою готовність

до сприйняття європейських цінностей. За показниками дослідження, 94,0% учасників висловилися за актуальність проблеми євроінтеграції, що свідчить про її важливість у регіональному контексті.

Педагогічний персонал очікує, що євроінтеграційний процес підвищить престиж їхньої професії та поліпшить умови праці. Усвідомлення та готовність до євроінтеграції виявляються в конкретних проявах самоактуалізації освітян усіх регіонів та соціальних груп. Зокрема, педагоги активізують свою діяльність у вивченні європейського досвіду, історії та мов, а також залучаються до спільних професійних проектів з колегами з Європи.

Проте виявлено недостатню потребу в реалізації цінностей, таких як позитивне сприйняття суб'єктності учнів, гнучкість освітніх програм та авторська програма навчання. Також існують протиріччя між усвідомленням необхідності вивчення іноземних мов та фактичною реалізацією цієї потреби в навчальних закладах.

Висновок. Незважаючи на насиченість інформаційного ринку України друкованою та електронною продукцією, радіо- та телепрограмами з євроінтеграційною тематикою, викладацький склад продовжує виявляти потребу в такій інформації. Педагоги вважають за необхідне цілеспрямоване поширення ідеї євроінтеграції серед своїх колег. Викладачі специфічна соціальна група, що потребує розвинутої філософії, ідеології та науково-методологічної бази для розуміння євроінтеграційних процесів. Для них важлива система доказів та аргументів, яка підтримується соціальними фактами, а не простим набором інформації. Викладачі виступають за альтернативний підхід до сприйняття соціальних явищ, який враховує внутрішню боротьбу протилежностей. Їх очікування щодо продукції, спрямованої на євроінтеграційні питання, включають цільові курси в системі підвищення кваліфікації, окремі модулі в гуманітарному циклі курсів, видання навчально-методичних посібників та рекомендацій для самостійного опанування педагогами цієї теми.

ЛІТЕРАТУРА

- Алфімов, Д. В. (2010). Структура лідерських якостей особистості школяра. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 6 (41), 35-44 (Alfimov, D. V. (2010). The structure of leadership qualities of the student's personality. *Personality spirituality: methodology, theory and practice*, 6 (41), 35-44).
- Візнюк, І. М., Лазаренко, Н. І. (2023). Моніторинг забезпечення професійної якості освіти педагогів в контексті євроінтеграції. *Порівняльна професійна педагогіка*, 11-20 (Vizniuk, I.M., & Lazarenko, N.I. (2023). Monitoring of

ensuring the professional quality of teacher education in the context of European integration. *Comparative professional pedagogy*, 11-20).

Локшина, О. І. (2011). *Тенденції розвитку змісту шкільної освіти в країнах Європейського Союзу* (дис. ... д-р пед. наук : 13.00.01). Київ (Lokshyna, O. I. (2011). *Trends in the development of the content of school education in the countries of the European Union* (dys. ... d- ped. nauk : 13.00.01). Kyiv).

Паламарчук, О., Візнюк, І. (2023). Родинно-сімейне виховання учнів початкових класів в контексті нової української школи. *Перспективи та інновації науки*, 14-32 (Palamarchuk, O., & Vizniuk, I. (2023). Family education of primary school students in the context of the new Ukrainian school. *Perspectives and innovations of science*, 14-32).

Паламарчук, О., Візнюк, І., Габа, І. (2023). Family Education in the Context of the Development of Empathy of Primary School Students. *Наукові інновації та передові технології*, 12(26) (Palamarchuk, O., Vizniuk, I., & Haba, I. (2023). Family Education in the Context of the Development of Empathy of Primary School Students. *Scientific innovations and advanced technologies*, 12(26)).

SUMMARY

Zhovnych Olesya. Modern Trends of European integration of Elementary School.

The practical provision of European education in Ukraine is considered a key element not only in academic development, but also in the formation of students' abilities and skills in cooperation with European partners. The introduction of the European dimension into Ukrainian education does not involve standardization, but requires an individual approach to the development of curricula and teaching methods aimed at assimilating knowledge about European countries and their cultural features. Participation in international projects, partnerships with European schools and the development of language skills are becoming important components of European education in Ukraine. The implementation of these ideas by Ukrainian educational institutions will contribute to the formation of a new citizen culture, oriented to European values and dialogue between cultures.

In a sociological study conducted during 2023-2024, the attitude of Ukrainian scientific and pedagogical staff and students of postgraduate pedagogical education to the European vector of Ukraine's development is analyzed. It was found that they positively evaluate European values as the foundation of a democratic society, considering them as an important aspect of Ukraine's integration into the European educational space. The high level of support for European integration among the study participants, which was 94.0%, indicates the relevance of this problem for the Ukrainian educational community.

Scientific and teaching personnel see the European integration process as an opportunity to increase the prestige of their profession and improve working conditions. However, the study also found insufficient implementation of values such as support for student subjectivity and flexibility of educational programs. The need to learn foreign languages, although recognized, is often not reflected in practice in educational institutions, which indicates the presence of contradictions in the implementation of these tasks. That is why it is necessary to intensify practical measures to ensure the full implementation of European values in the pedagogical practice of Ukraine.

Key words: *European education in Ukraine, individual approach to curricula, international projects, partnerships with European schools, development of language skills, European values.*